



CONGREGATION
SHOMREI EMUNAH

KIBBUD AV V'EM

TIMELESS VALUES
&
CONTEMPORARY CHALLENGES

PART II

MOTZEI SHABBOS PARSHAS VA'ERA
2 SHEVAT 5767
JANUARY 20, 2007

(1) מכילתא דרבי ישמעאל (יתרו – מס' דבחדש פרשה ח ד"ה רבי או')
רבי או', גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מכבד את אמו יותר מאביו, לפי שהיא משדלתו בדברים, לפיכך הקדים את האב לאם בכיבוד, וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מתיירא מאביו יותר מאמו, לפי שהוא מלמדו תורה, לפיכך הקדים האם לאב במורא, מקום שחסר השלים; או כל הקודם במקרא קודם במעשה, ת"ל איש אמו ואביו תיראו, מגיד ששניהן שקולין זה בזה.

(2) תלמוד ירושלמי (קידושין פ"א ה"ז עמ' יז):
א"ר אבון מה אם דבר שהוא כפריעת חוב כתי' בו למען ייטב לך ולמען יאריכון ימך דבר שיש בו חסרון כים וסיכון נפשות לא כל שכן א"ר לוי וההיא דרבנין גדול הו' דבר שהוא כפריעת חוב מדבר שאינו כפריעת חוב

(3) פני משה (שם מה אם דבר)
דמה מצוה זו שהיא כפריעת חוב לאדם, שכל מה שיעשה לאביו ולאמו אינו אלא כפרעון חוב, שגמלוהו הטובה בלידתו וגידולו ולמדו וכתוב בה שכא גדול כזה ...

(4) משנה (בבא מציעא ב יא)
אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת אבדתו ואבדת דבו שלו קודמת אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא ...

(5) ספר החינוך (מצ' לג)
משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה ולא יהיה נבל ומנכר וכפוי טובה שזו מידה רעה ... ושיתן אל לבו כי אב והאם הם סיבת היותו בעולם, וע"כ ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל ... וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיד טובת הא-ל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם ... ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא.

(6) ספרי דברים (פיסקא שט)
דבר אחד הלה' תגמלו זאת (דברים לב:ו), משל למה הדבר דומה לאחד שהיה עומד וצוהב כנגד אביו בשוק אמרו לו השומעים שוטה שבעולם כנגד מי אתה עומד וצוהב כנגד אביך, שמע כמה עמל עמל בכך וכמה יגיעה יגע בכך אם לא כבודו לשעבר צריך אתה לכבדו עכשיו שלא יהא כותב כל נכסיו לאחרים כך אמר להם משה לישראל אם אי אתם זכורים נסים וגבורות שעשה לכם הקדוש ברוך הוא במצרים הזכרו כמה טובות עתיד ליתן לכם לעולם הבא.

(7) רס"ג בספר האמונות והדעות (מאמר ג:ב)
ומן החכמה לאסור הזנות, שלא יהיו המדברים כבהמות, ולא ידע אחד מהם אביו שיכבדהו גמול שגדלהו, ושירישהו האב טרפו כאשר ירש ממנו המציאה,

(8) מגורת המאור (פרק ט – כבוד אב ואם עמ' 18)
וצריך אדם לנהוג כבוד באביו ובאמו יותר על שלמדוהו מוסר מעל שהמציאוהו לעולם הזה, כי כשהמציאוהו לעולם הזה לא נתכוננו אלא להנאתו.

(9) חובות הלבבות (פתיחה לשער ג – שער עבודת האלוקים)
וצריך שנעיין עתה בכוננת כל אשר ספרנו, אם אינה תלויה בדבר, כי אם לתועלת מי שמטיבין אליהם אם לא? ותחלתם טובת האב על בנו. ומן הידוע, כי הוא מכון רק לתועלת עצמו בו, כי הבן נתח מהאב עם עוצם תקותו

בו. והלא תראה, כי הוא מרגיש עליו יותר מגופו במאכלו ובמשתהו ובכסותו, ולדחות כל נזק מעליו, ונקל בעיניו סבל הטורח והיגיעה בעד מנוחתו, עם מה שהטבעו עליו האבות מן הרחמים והחמלה על בניהם, ועם כל זה חייבה התורה והשכל על הבן העבודה והכבוד והיראה, כמ"ש הכתוב כבוד את אביך ואת אמך, וכתוב איש אמו ואביו תירא, שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך, ואמר בן יכבד אב ועבד אדוניו, ואם האב מוכרח בזה בדרך הטבע, והטובה לאל, והוא שליח בה בלבד.

(10) רמב"ם בספר מורה הנבוכים (חלק שלישי פרק מא ד"ה הקדמה דע)
ובנביא השקר, וזקן ממרה, לרוב ההפסד הבא מהם, ומכה אביו ואמו ומקלל אביו, לרוב העזות שיש בו והיותו מפסיד סדר הבית אשר הוא החלק הראשון מן המדינה

(11) אברבנאל (שמות כ"ב)
וכן אמרו במכילת הקיש כבוד אב ואם לכבוד המקום... ולמדנו גם כן מזה לכבד את החכמים כי הם אבות לתלמידהם... והנה יסוד המצוה הזאת כדי שתהיה קבלת ההורים חשובה בעיני האדם ויאמין בה ויסמוך עליה... ולהיות כח הרבוב הזה להאמין בקבלת הראשונים שהוא עיקר כולל בתורה ולא יצויר מציאותו בלתי, לכן היה הדבור הזה מכלל הדברים הה' האלוקיים אשר בלוח הא'. ... שבהיות האדם גומל חסד לאביו ולאמו שהטיבו עמו ונתנו לו מציאות וגידול שלם

(12) ספר העיקרים (מאמר שלישי פרק כו)
ואחר כך אמר כבוד את אביך ואת אמך, לפי שהוא מן הידוע שאין המלך שבנה המדינה נגלה בכל יום לאנשי המדינה ההיא, ואם יזכרו אנשי הרוד ההוא שראו ביאת המלך אל המדינה את קבלת עול מלכותו ושהמלך בנה המדינה ושהוציאם מעבדות לחרות, הנה הבאים אחריהם שלא הרגישו בעבדות כלל ושלא ראו כניסת המלך במדינה, יבאו למרוד ולחשוב שהמדינה היתה שלהם תמיד ושאינ להם מושל עליהם, ואין דרך לצאת מן השטות הזו אלא בהיותם נכנעים אל האבות ומקבלים המוסר מהם, כי הם יודיעו את בניהם איך היו עבדים, ושאדון אחד הוציאם לחרות והוא שבנה המדינה והשכין אותם בתוכה, ולזה היה מן ההכרח כדי שלא תשתכח ממשלת המלך מעל המדינה והטובה שעשה עמהם שהוציאם מעבדות לחרות, שיכנעו הבנים בכל דור ודור אל האבות ויקבלו דברי מוסרם עליהם, ובעבור זה בא הדבור החמישי שהוא כבוד את אביך ואת אמך להזהיר על הקבלה, רוצה לומר שימשך האדם לקבלת האבות, שזה עקר כולל לכל הדתות שלא יצויר מציאותם אם לא יהיה האדם נשמע לקבלת האבות וחכמי הדת.
ואולם לא מנינו אותם בעיקרים ולא בשרשים להיותו מצוה פרטית, אם מן האבות כבוד את אביך ואת אמך, ואם מן החכמים לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ונשלמו בזה הדבור כל הדברים הכוללים ההכרחיים אל האדם בבחינת מה שבינו לבין השם יתברך,

R. Samson Raphael Hirsch (13)

existence, they are the actual bond that joins the child to the Jewish past, that allow it to be a Jew or a Jewess, and they are those who are to hand over to them the Jewish mission in knowledge, morals and education. The child is to receive history and the Law from their hands so that ultimately he can transmit both to his children. In the same way that it looks up to its parent, are its children some day to look up to it. Without this bond the chain of generations is broken, the Jewish past is lost for the future, and the Jewish nation ceases to exist. That it is worthy to have its place in the Ten Commandments indicates this importance of parents, and allows the Torah to say: כבוד את אביך ואת אמך למען יריכון ימין על האדמה אשר ה' אלהיך: ונתנו לך!

not on the results of our research into Nature, but on the actual events in the history of our people by which God became revealed to us, and made His Will revealed to us, did God found our Jewish Knowledge and acknowledgment of Him, as the One Who directs our fate, and Who is to be the Guide of all our acts. Heaven and Earth had spoken in vain to mankind, otherwise, the sermon that they really preached had been twisted into polytheistic conceptions; and it was only the historical revelations of God in the history of the Jewish people, which brought back the monotheistic idea to mankind for their understanding of nature and history. יציאת מצרים and מתן תורה these two basic facts in the history of the Jewish People which constitute the basis for our submission to God, as the Guide and Director of our history and our lives, these facts are actual historical truths. But the knowledge and acknowledgment of historical facts depends solely on tradition, and tradition depends solely on the faithful transmission by parents to children and on the willing acceptance by children from the hands of their parents. So that the continuance of God's whole great institution of Judaism rests entirely on the theoretical and practical obedience of children to parents, and כבוד את אביך ואת אמך is the basic condition for the eternal existence of the Jewish nation. Through father and mother, God gives the child not only physical

3). Parents are, of course, meant to be the heralds of God's wishes, and it is the transmission of these that gives them their great importance. It is this mission of parents, and not the greater or lesser amount of self-sacrifice and care which they have given their children which lies at the root of this "כבוד אב תאם"; an "honouring" which only grows greater with the maturity and age of the children, extends beyond the death of the parents, and in its unconditional egregious demands, transcends by far what would be the outcome of ordinary so-called "natural" feelings of gratitude. (see Kiddushin 30b, 31, 32).

By not saying אבך ואמך but אבך ואת אמך the Torah includes not only the persons of father and mother, but also those who represent the personality of the father or mother. The "honouring" of the father must extend to his wife, the stepmother, and of the mother to her husband, the stepfather. (See Gen. I on וְיָשִׁיב וְיוֹ "The elder brother is also

(14) גמ' כתובות (קג).

ת"ר: בשעת פטירתו של רבי, אמר: לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו. אמר להם: הזהרו בכבוד אמכם. . . דאורייתא היא דכתיב: +שמות כ"ו+ כבוד את אביך ואת אמך! אשת אב הוא. אשת אב נמי דאורייתא היא, דתנאי: כבוד את אביך ואת אמך, את אביך - זו אשת אביך, ואת אמך - זו בעל אמך, ויוו יתירה - לרבות את אחיך הגדול! הני מילי מחיים, אבל לאחר מיתה לא.

(15) רמב"ם (ממרים ו:טו)

חייב אדם לכבד את אשת אביו אע"פ שאינה אמו כל זמן שאביו קיים שזה בכלל כבוד אביו, וכן מכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת, אבל לאחר מיתתה אינו חייב,

(16) ספר החרדים (יב:ג-י, יח:א-ב)

דרשו רז"ל בסוף מס' כתובות . . . וכל דאתרבי מאת דאורייתא הוא

ונראה דגם כבוד של קימה זו חייב אדם בזקנו וזקנתו ובעל אמו ואשת אביו

(17) חפץ חיים (פתיחה, עשין י')

ואם הוא . . . בעל אמו או אשת אביו עובר ג"כ על מצות עשה דכבוד, דאתרבי מרבויה ד"ואת"

(18) ספר מצוות קטן (מצוה ג)

ודרשו רבותינו את אביך לרבות את אשת אביך, ואת אמך לרבות בעל אמך. ומיירי בחיי אביו ובחיי אמו. אבל לאחר מיתה מדרבנן, כדמוכח פרק הנושא (דף ק"ג) וגם דרשו רבותינו ואת לרבות אחיך הגדול. וגם אמרו חייב אדם בכבוד חמיו שנאמר אבי ראה גם ראה.

(19) שולחן ערוך (יו"ד רמ:כא)

חייב אדם לכבד אשת אביו, אף ע"פ שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים. וחייב לכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת. אבל לאחר מיתה, אינו חייב בכבודם. ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה.

(20) גמ' סנהדרין (יט:)

ורבי יהושע בן קרחה נמי, הכתיב את חמשת בני מיכל בת שאול. אמר לך רבי יהושע: וכי מיכל ילדה? והלא מירב ילדה! מירב ילדה ומיכל גידלה, לפיכך נקראו על שמה. ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו - מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו.

(21) חכמת שלמה (אה"ע א:א)

והנה נסתפקתי במי שגידל יתום ויתומה בתוך ביתו, אם נחשב זה קיום פ"ו כיון דאחז"ל כל המגדל יתום . . . י"ל דהו נמי כאילו קיים פ"ו או עכ"פ אינה דומה לולד ממש ולא קיים בזה פ"ו

Rabbi Joseph B. Soloveitchik, *Family Redeemed* (pp. 60f.) (22)

When the letter *hei* was added to Abram's name, he became Abraham, the father of many nations, the spiritual father of all he taught. Natural procreative Abramic parenthood was denied to the childless couple, yet the creative Abrahamic parenthood is a challenge which everyone is summoned to meet . . .

There is no need to withhold from the adopted child information concerning his or her natural parents. The new form of parenthood does not conflict with the biological relation. It manifests itself in a new dimension which may be separated from the natural one. In order to become Abraham one does not necessarily have to live through the stage of Abram.

(23) גמ' סוטה (מט.)

רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה, כי גדל, א"ל: אשקיין מ'א, אמר לו: לאו בריך אנא. והיינו דאמרי אינשי: רבי רבי, בר ברתך אנא.

(24) רש"י (סוטה שם)

איטפל ביה – גידלו זניחו.
רבי רבי – גדל גדל אחי ואט"פ כן איני זנך.
בר ברתך אנא – ואין עלי לכנדך כנך.

(25) שו"ת חתם סופר (ח"א או"ח סי' קסד)

ע"ד מי שגידל יתום, ומת, והיתום רוצה לומר קדיש עבורו ולא הניחוהו האבלים, לע"ד הדין עם האבלים . . . ובנידון שלפנינו, אע"ג שהמגדל יתום יש לו מצוה רבה ומעלה עליו כאלו ילדו [מגילה י"ג ע"א] . . . מ"מ היתום אינו במצות עשה לכבודו כמבואר להדיא בסוטה מ"ט ע"א וברש"י ד"ה איטפיל ב"י וכו', ואפילו יהיה עליו קצת מצות כיבוד ויהי מחוייב להשתדל לומר קדיש עבור רבו אם לא היה לו בנים, אבל אין האבלים מחויבים להניח לו מקדישים שלהם . . . על כן טוב שיוסיפו לומר מזמור א' עבור הנ"ל ויאמר קדיש מה שאינו משיג גבול שארי האבלים.

(26) רמ"א (יו"ד שעד:ו)

מי שרוצה להחמיר על עצמו להתאבל על מי שאינו צריך, או ללבוש שחורים על קרובו, אין מוחין בידו

(27) רמב"ם (אבל יג:ד)

מת שאין לו אבלים להתנחם, באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין במקומו כל שבעת ימי האבילות, ושאר העם מתקבצין עליהן, ואם לא היו שם עשרה קבועין בכל יום ויום מתקבצין עשרה משאר העם ויושבין במקומו.

(28) ס' בעקבי הצאן להגר"צ שכטר שליט"א (סי' לח הע' 3)

. . . וממילא הי' נראה לומר, דזה פשיטא דליכא חובת אבלות מדינא על הבן בשעת מיתת אדם זה המגדלו והמאמצו, אך מ"מ כבר כתבו הפוסקים ע"פ דברי הרמ"א . . . והוה"נ הכא, מאחר דחוינן דעכ"פ קיום אבלות באחר (אך דליכא חיוב בזה) – שאינו קרובו של הנפטר, הכא נמי נראה שמן הנכון ומן הראוי להבן המאומץ לנהוג קצת בעניני שבעה . . . וכן הי' נוטה דעת מו"ר הגדיר"ס ז"ל, ע"פ דברי הרמב"ם . . . הרי להדיא כיסוד הנ"ל, די' עכ"פ קיום אבלות באחר אע"פ שאינו קרובו, אף דודאי ליכא חובה. ומעתה היה נראה לומר, דהיינו דוקא בנהוג קצת עניני שבעה ושלישים, אך עניני יב"ח, שיסודם בודאי בכבוד או"א . . . ועל הבן הזה בודאי ליכא חובת כבוד או"א כלפי אביו המאמצו, וכנ"ל מהחת"ס, בזה נראה דלא שייך אפילו להתנדב לנהוג אפילו בתורת אינו מצווה ועושה. . . ועוד בי"ב חודש שיש שמה רק איסורים, לא שייך כלל להתנדב לנהוג אבלות יב"ח . . . לפי יסודו של המהר"ל מפראג בספרו גור ארי' (לפ' ויגש), דכל הענין של אינו מצווה ועושה שייך רק לעשין ולא ללאיין.

(29) שו"ת הרמ"א (סי' קיח)

נתבקשתי . . . לחוות לו דעתי אם אפשר שבן בתו יוכל לומר לו קדיש אחרי מותו, מאחר שהוא גדלו בביתו . . .
נהנה גלוי ומפורסם בתשובת מהרי"ק שכתב כן בהדיא שיוכל לומר קדיש במקומו . . . ואני באתי להוסיף על
דבריו, כי מהרי"ק כתב שם שלא מצינו שבן הבן חייב בכבוד אבי אביו ולכן הרחיק קצת בתחילה שבן הבן כאחר
יחשב. ולא כן הוא עמדי, דהרי אמרו במדרש: ויזבח יעקב זבחים לאלהי אביו יצחק ולא לאלהי אבי אביו, שחייב
אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד אבי אביו, וכן כתב רש"י פרשת ויגש +בראשית מו, א. + ומדקאמר יותר מבכבוד
אבי אביו משמע דחייב בכבודו, דבלאו הכי לא שייך למימר יותר והוי להו למימר חייב בכבוד אביו ולא בכבוד
אבי אביו, והוא מבואר נגלה שלא כדברי מהרי"ק. כ"ש דכמר אשר הנ"ל גדל היתום תוך ביתו, ואמרו במסכת
סנהדרין פרק כהן גדול +יט, ב ע"י ג"כ מגילה יג, א+: כל המגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו,

(30) רמ"א (יו"ד רמ:כד)

י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש ל'). ואינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מבכבוד אבי
אביו (וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו' (בראשית מו, א)).

(31) ספר החרדים (יב:ג-י)

וכ' נמי רבי ישראל בס' מנורת המאור נתיב י"ב דאבי אביו בכלל אביו וכן אס אביו. ואם אמו בכלל אמו וכן אבי
אמו, והכי איתא בבראשית רבה . . . משמע דשניהם מדאורייתא, אלא דבאביו מחייב טפי מזקנו, והוא הדין
לזקנתו, וטעמא דכולהו משום דבני בניו הרי הם כבנים

(32) שו"ת רבי עקיבא איגר (קמא סי' סח ד"ה הנה הדבר)

וכעין זה כתב בספר לית חן (פ' ויגש) בפסוק ויזבח זבחים לאלוקי אביו לחלק דבחיי אביו מחייב בכבוד אבי
אביו יותר מכבוד אביו, דאתה ואביך חייבים וכו', אבל לאחר מיתת אביו לא עיי"ש.

(33) גמ' בכורות (לה:)

והלכתא כרשב"ג, ודוקא בנו ובתו, אבל אשתו - לא, מ"ט? אשתו כגופו דמי

(34) מדרש תהלים (ז:ד)

כיון ששמע דוד כך אמר ליה ואבי ראה גם ראה את כנף מעילך בידי (שמואל א' כ"ד יב), מיכן שחייב
אדם בכבוד חמיו כבכבוד אביו

(35) ספר החרדים (יב:ג-י)

וכן האיש חייב בכבוד חמיו וחמותו, וטעמא משום דאיש ואשתו כחד גופא חשיבי ואב ואם של זה כאב ואם של
זה, והכי איתא במדרש . . .

(36) אגרת הגר"א

ותכבד לחמותך, ולחמותך הזקנה תכבד מאד וגו', וגם באתי לבקש לאשתי שתכבד לאמי כמו שכתוב בתורה

(37-38) שולחן ערוך (יו"ד רמ:כד), ש"ך (ס"ק כב)

חייב אדם לכבד חמיו - כתב הב"ח דהיינו ששמכו במקצת לכבוד וחייב לכבדו כמו שאר זקנים חשובים: